

הרשות למחקר ולהערכה והמרכז לקידום ההוראה

סימפוזיון מחקר

"עכשיו זה שלי": התמודדות אנשי חינוך עם פגיעה מינית בילדים בראייה תרבותית

יושבת ראש: ד"ר דפנה צין

רציונל:

פגיעה מינית בילדים היא תופעה שכיחה המשפיעה על ילדים רבים ברחבי העולם כולו, והיא כוללת השלכות חמורות על בריאותם הנפשית ועל תפקודם החברתי. השלכות אלה יכולות להמשיך ולהתקיים גם בחייהם הבוגרים. המפגש היום-יומי של אנשי חינוך עם תלמידיהם מאפשר לצוותי החינוך להבחין באופן מיידי בכל שינוי בקרב התלמידים, ובמקביל – מספק להם מרחב בטוח לחשוף את הפגיעה שחוו. העברת המידע הלאה מהמערכת החינוכית מאפשרת את עצירת הפגיעה והקטנת השלכותיה. עם זאת, חוויות אנשי החינוך סביב המפגש עם הפגיעה – ובמיוחד בהקשרים הסוציו-תרבותיים – מוכרות פחות. המחקרים המוצגים בסימפוזיון הם חלק ממחקר רחב המתמקד בחוויות של אנשי חינוך המתמודדים עם פגיעה מינית בילדים בהתבוננות רב-תרבותית.

הרצאה ראשונה

הבניית זהות מקצועית בקרב יועצות חינוכיות יהודיות וערביות המתמודדות עם חשיפת פגיעות מיניות בילדים

ד"ר דפנה צין, פרופ' לורה סיגד

מכללת אורנים

ד"ר אפרת לוסקי-וויסרוז, גב' ג'ורדן שייבה, פרופ' דפנה טנר

האוניברסיטה העברית

יועצות חינוכיות ממלאות תפקיד מרכזי במניעה, בזיהוי ובהתערבות במקרים של פגיעה מינית בילדים. עם זאת, המחקר על חוויות ההתמודדות שלהן עם החשיפה לפגיעה מינית בקרב תלמידהן עודנו מוגבל.

מטרתו של מחקר זה הייתה לתאר ולנתח את חוויות ההתמודדות של יועצות חינוכיות יהודיות וערביות בישראל עם חשיפת מקרי פגיעה מינית. ניתן דגש להשלכות של חוויות אלו על תהליכי הבניית הזהות המקצועית שלהן – תהליכים מתמשכים שבהם הן מפתחות את תפיסת העצמי שלהן בתוך המקצוע ומעצבות אותה. נערכו ראיונות חצי-מובנים עם עשרים ואחת יועצות חינוכיות יהודיות וערביות העובדות בבתי ספר יסודיים (כיתות א'-ו') שלהן ניסיון ניכר בהתמודדות עם פגיעה מינית בתלמידים.

מתוך הנתונים עלו שתי תמות מרכזיות המשקפות את תהליך הבניית הזהות המקצועית של היועצות: (1) שינוי בזהות המקצועית של היועצות בעקבות המפגש עם מקרי פגיעה מינית בקרב תלמידים; (2) שילוב ידע מקצועי, עמדות והתנהגויות בתוך הזהות המקצועית. הממצאים מתארים מסלול של שינוי והתפתחות מקצועית בקרב היועצות, שינוי המתחיל בהגדרה ובעיצוב מחודש של תפקידן המקצועי, וממשיך באינטגרציה של ידע מקצועי, של עמדות ושל התנהגויות אל תוך שגרת עבודתן. יועצות ערביות הדגישו גם את האתגרים הסוציו-תרבותיים הייחודיים בתהליך זה, בעיקר בהתמודדות עם הפער בין ערכים תרבותיים לבין הציפיות המקצועיות מהתפקיד שלהן. בהרצאה נדון בהשלכות אפשריות על מחקרים עתידיים, על מדיניות ועל יישום בפועל.

מילות מפתח: פגיעה מינית בילדים (CSA); ייעוץ חינוכי; הקשרים סוציו-תרבותיים; הבניית זהות מקצועית

הרצאה שנייה

"אנו צריכים להעלות את המודעות ולעולם לא לוותר": התנהלות פרואקטיבית מצד גננות מוסלמיות ודרוזיות המתמודדות עם פגיעות מיניות בילדי הגן

ד"ר נועה בר חושן, פרופ' לורה סיגד

מכללת אורנים

פרופ' דפנה טנר, ד"ר אפרת לוסקי-וויסרוז

האוניברסיטה העברית

תהליכי התמודדות של אנשי חינוך במקרי התעללות מינית בילדים (CSA) הנמצאים תחת אחריותם, הם תהליכים מורכבים המושפעים ממאפיינים אישיים, תרבותיים ודתיים. כשיש חשד לפגיעה מינית בילדים בגילי הגן, מצופה מהגננת להוביל את תהליך ההתערבות.

מחקר זה בוחן את תפקידן הפרואקטיבי של מורות גן דרוזיות ומוסלמיות בטיפול ובהתמודדות עם התעללות מינית בילדים בקרב תלמידי הגן שלהן בישראל. ראיונות חצי-מובנים נערכו עם שמונה מורות גן דרוזיות ושש מורות גן מוסלמיות.

ניתוח תמטי איכותני של ראיונות אלו העלה שלוש תמות מרכזיות. התמה הראשונה תיארה את הפחד ואת הדאגה של המשתתפות לילדיהן ולעצמן בעת טיפול באירועי התעללות מינית בילדים מהגן שלהן. התמות השנייה והשלישית תיארו את התמודדותן הפרואקטיבית בשתי חזיתות: בתוך ביתן ומשפחתן, הגננות נקטו פרקטיקות שמטרתן להגביר את ההגנה על ילדיהן האישיים. נוסף על זאת, כנשות חינוך בתוך קהילות דתיות, הן שילבו עקרונות דתיים בתהליכי ההתערבות המקצועית, כדי לייצר תמיכה בילדים הנפגעים והפוגעים, ובד בבד להעלות המודעות לפגיעות אלו בקרב קהילת ההורים.

הממצאים הדגישו את הנטל האישי שרובץ על הגננות המתמודדות עם התעללות מינית בילדים בגן שלהן. יתר על כן, בקרב המורות הדרוזיות בעיקר ניתן היה לראות את תרומתם של ערכים דתיים לתהליכי התערבות ומניעה של התעללות מינית בילדי הגן. ממסקנות המחקר עולה כי קיים צורך בתכנון תמיכה מקיפה המתחשבת במאפיינים תרבותיים ודתיים שתהיה זמינה לגננות מרקעים שונים, המתמודדות עם התעללות מינית בילדים בגן שלהן.

מילות מפתח: גננות מוסלמיות; גננות דרוזיות; פגיעה מינית בילדים; פרואקטיביות

הרצאה שלישית

חויית ההתמודדות של מורות מהעדה הדרוזית עם פגיעות מיניות בתלמידה: מבט על הקשרים חברתיים ותרבותיים

גב' אמאני חלבי, פרופ' לורה סיגד, ד"ר נועה בר חושן

מכללת אורנים

פרופ' דפנה טנר

האוניברסיטה העברית

אנשי חינוך ממלאים תפקיד מכריע בזיהוי, בסיוע ובמניעת מקרי פגיעה בילדים, לא רק בשל האינטראקציה הישירה והיום-יומית עם התלמידים, אלא גם בזכות ההיכרות המעמיקה שהם מפתחים עימם. היכרות זו מאפשרת להם לזהות שינויים פתאומיים במצב הרוח או בהתנהגות, שעלולים להעיד על מצוקה או פגיעה, ולפעול בהתאם לצורך כדי לסייע או לדווח לגורמים המוסמכים. עם זאת אנשי חינוך מחוברים לקהילותיהם ולמאפיינים התרבותיים של סביבתם, והרקע התרבותי שלהם משפיע על תגובותיהם הרגשיות ועל אופן התמודדותם עם מקרים של פגיעות מיניות בקרב תלמידיהם.

מחקר זה עוסק בחוויות ההתמודדות האישיות והמקצועיות של מורות בחברה הדרוזית עם מקרי פגיעה מינית בתלמידה תוך התמקדות בהקשר החברתי-תרבותי שבו הן פועלות. המחקר בוצע בפרדיגמה האיכותנית והתבסס על ראיונות חצי-מובנים עם שמונה מורות דרוזיות המלמדות בבתי ספר יסודיים בצפון הארץ.

הממצאים מצביעים על תמה מרכזית: השינוי החברתי שהחברה הדרוזית עוברת – מחברה שמרנית וסגורה לחברה פתוחה יותר – והשפעתו על דפוסי ההתנהגות ההורית ותפיסות ההורות. השפעות אלו נבחנו בשלושה ממדים: חברתי, מקצועי ואישי.

המחקר מדגיש את הצורך בפיתוח הכשרה ופרקטיקות מותאמות לחברה הדרוזית ולשינויים שהיא עוברת, כדי להיטיב את תהליכי ההתערבות של מורים במקרים של פגיעה מינית, ולספק מענה מתאים לתלמידים, להורים ולמורים.

מילות מפתח: העדה הדרוזית; פגיעה מינית בילדים; התמודדות אנשי חינוך

הרצאה רביעית

מאה עיניים ואוזניים: התמודדות גננות עם פגיעות מיניות והתנהגויות מיניות לא מותאמות בגיל הרך

פרופ' לורה סיגד, ד"ר נועה בר חושן

מכללת אורנים

גב' ג'ורדן שייבה, ד"ר אפרת לוסקי-וויסרוז, פרופ' דפנה טנר

האוניברסיטה העברית

ד"ר לימור גולן

מכללת כנרת

בהרצאה נשתף במחקר איכותני אשר בחן את חוויותיהן של שלושים ואחת גננות ממגוון קהילות, ובהן יהודיות חילוניות ודתיות, ערביות מוסלמיות ודרוזיות, שהתמודדו בעבודתן עם מקרים של פגיעות מיניות בילדים מצד מבוגרים (Child Sexual Abuse), וכן התנהגויות מיניות לא מותאמות בין ילדים (Sexual Behaviour Problematic).

הממצאים מצביעים על תהליך טרנספורמטיבי שעברו הגננות, שהחל בתחושות הלב, חוסר אונים ובלבול נוכח היעדר ידע וכלים מקצועיים, והמשיך בהפנמת תחושת אחריות, חיפוש ידע ויישום אסטרטגיות מניעה והתערבות. לבסוף, רבות מהגננות אימצו תפקיד חברתי פעיל בהנחלת ידע על פגיעות מיניות בסביבתן – מול הורי הגן, מול עמיתים ומול הקהילה.

המחקר מדגיש את האתגר הייחודי של גננות בישראל הפועלות לעיתים בבידוד מקצועי ופיזי, ללא הכשרה מספקת ולרוב ללא תמיכה מגורמים טיפוליים. עם זאת, הוא מדגיש גם את יכולתן לפעול כסוכנות שינוי – לנקוט יוזמות למניעה, לעודד שיח בטוח עם ילדים ולהעביר מסרים ברורים לגבי גבולות הגוף והגנה עצמית.

המחקר מדגים כיצד למידה אינטואיטיבית מתוך ההתמודדות האישית בשטח עשויה לייצר סוכנות מקצועית וקהילתית, אך גם חושף את הסכנות שבהיעדר הכשרה פורמלית. לפיכך, המחקר קורא לפיתוח מערכי הכשרה מותאמים לגננות בנושא זיהוי, מניעה והתערבות במקרים של פגיעות מיניות והתנהגות מינית לא מותאמת בגיל הרך, תוך שילוב כלים רפלקטיביים וקהילתיים לחיזוק תחושת המסוגלות ותמיכה הדדית.

מילות מפתח: פגיעות מיניות בילדים (CSA); התנהגויות מיניות לא מותאמות (PSB); גננות; התמודדות; התפתחות מקצועית